

מראי מקומות לסוגיות הנלמדות

פרשת ויחי נדרים ל. - לד:

ל. תפשוט דבעי רב הושעיא וכו'.

הקשה בקרן אורה, היכי מדמה הש"ס הא דרב הושעיא למתני', הא במתני' אפי' אם לאחר שהקדיש אמר לכשאפדנה תחזור ותקדש נראה דהוי הקדש, ואין זה דבר שלא בא לעולם, כיון דבידו לפדותה, והוי דומיא דשדה זו שמשכנתי לך תקדש לכשאפדנה, דקדיש, הואיל ובידו לפדותה, [כתובות נט: ולקמן פו.], וה"נ גבי הקדש בידו לפדותה, ואילו גבי אשה אילו אמר הרי את מקודשת לי לאחר שאגרשך, אינה מקודשת, משום דאין בידו לקדשה, כדאיתא בקידושין [סב:]. וי"ל דהיינו דאמר להו ר' ירמיה מהא דא"ר יוחנן דוקא פדאן הוא חוזרות וקודשות והיינו משום דבידו הוא, אבל פדאום אחרים אינו בידו, ומשום"ה אינן חוזרות וקודשות, ואשה כפדאום אחרים דמי משום דאין בידו לקדשה לאחר גירושין.

ל. הנותן שתי פרוטות לאשה, ואמר לה באחת התקדשי לי היום ובאחת התקדשי לי לאחר שאגרשך.

הרשב"א [בחידושו כאן, והו"ד בקיצור בר"ן לעיל כה: בד"ה ועולא] צדד במסקנתו, דהמקנה שדהו לחבירו מעכשיו עד שיעלה לירושלים, אף דמשמעות דבריו שאם יחזור ויקח אותה מחבירו קודם שעלה לירושלים יקנהו שוב חבירו, מ"מ קנין כסף שנעשה על מכירה הראשונה כבר כלתה קנייתו, ולבסוף במה יקנה. ומסיק וז"ל, והיינו טעמא נמי דאיצטרכינן למינקט הא דר' הושעיא בשתי פרוטות, ולא נקט ליה בחדא פרוטה.

וז"ל החת"ס, לשיטת הרשב"א [בריש דבריו] דבמוכר שדהו עד שאעלה לירושלים וחזר וקנאה חוזרת ממילא ללוקח ראשון, א"כ מ"ט צריך שתי פרוטות, בחד פרוטה סגי, ולעולם הקידושין הראשונים חוזרים ונעורים. וי"ל דבשלמא בקרקע אע"ג דכסף מחיר הקרקע שנתן בראשונה כבר עבר ואיננו, ולא עוד אלא שחזר וקנאו ממנו והחזיר לו דמי מחירו שקיבל ממנו, מ"מ חזרה שדה ללוקח ע"י התנאי הראשון, ויהיה לו במתנה בלי מחיר כסף, שהרי יכול ליתן את שלו במתנה, והכי התנה מעיקרא עד שיעלה לירושלים יהיה קרקע זו ברשותו או במכירה או במתנה, אבל אשה אינה נקנית אלא בפרוטה, ואפי' נותן לה אלף כסף לקידושין הראשונים, כולם לטבועין ניתנו, וכשמגרשה במה תקדש מחדש, על כן צריך ליתן לה מתחילה שתי פרוטות.

ל. בר"ן ד"ה ואשה נמי. והרשב"א ז"ל כתב וכו', ואינם נוחים אצלי וכו', משא"כ בנטיעות ובקידושי אשה, שאותה קדושה שניה א"א לה שתחול עכשיו.

עיין בקרן אורה שכ', דמשמע דאם אמר לפנויה התקדשי לי לאחר שיקדשך ויגרשך פלוני, הוי קידושין, כיון דבידו לקדשה מיד וכו'. ועי"ש

דמייתי מהירושלמי דלא מהני, ובסו"ד כ' לצדד דאף לגמ' דילן לא מהני, דלא חשיבי בידו לקדשה מיד, דשמא לא תתרצה להתקדש לו מיד.

ל. אלא במי שדרכו לפרש.

כ' הרמב"ם בפיהמ"ש, מפרש נקרא יורד בים באניות הגדולות ומתרחק מן הארץ ריחוק גדול, אבל מעכו ליפו הולכים על חוף הים וקרוב מן היבשה. וכ"כ הריטב"א ז"ל, דההולכים מעכו ליפו, כלומר שאינם נכנסים לפלגו של ים, והולכין על שפתו, ומי שדרכו לפרוש כלומר לפרוש בפנים לים כגון ההולכים למדינת הים וכיו"ב. ובשיטמ"ק בשם הרא"ם כ', להולך למרחוק קורא מפרש, שהולך כ"כ למרחוק שמופרש אפילו מראיית הארץ. אמנם מל' תוס' משמע דתליא בשיהוי ששוהין בים זמן מרובה, וז"ל ת"י, במי שדרכו לפרוש, להיות בים ימים רבים ביחד, וכדאמרינן בכתובות [סא:]: גבי מצות עונה הספנין אחת לששה חדשים. ועיין בחת"ס שכ' דאיכא בין הני טעמי איבעיא דירושלמי באלו ההולכים לטייל ופורשים לאמצעות הים, ובריטב"א כ' שהולכים לצוד דגים, ואמנם שבים ביומם, וא"כ תליא בשני טעמים הנ"ל. [יעו"ש עוד].

ועיין בב"ח [סי' רי"ז] דמעכו ליפו אין ביניהם אלא מהלך יום אחד. [וקצ"ב מאי שנא דבשבת [יט].] תניא דמצור לצידן שרי להפליג בספינה אפי' בע"ש, ולא נקט מעכו ליפו כדכא. ואולי תרי שיעורי ניהו, דהתם היינו שאם יצא בע"ש בבוקר, ויכל להגיע לפני השבת, אבל מעכו ליפו רחוק טפי ובעי מעת לעת. ואי נימא הכי, משמע לכאו' דבבבציר משיעורא דמעכו ליפו, לא חשיבי יורדי הים כלל, מדלא נקט הכא כשיעורא דהתם].

ל. וחד מתני לה אסיפא.

ופי' הר"ן ולחומרא דאפי' מי שדרכו לפרש, בכלל יושבי יבשה. וכ' החת"ס, יל"ע לישנא בתרא דהנודר מיושבי יבשה אסור בכל אנשי העולם, א"כ מ"ט פרט יושבי יבשה, וצ"ל למעוטי דגים שבים. ולפ"ו יושבי יבשה לאו דוקא בני אדם, אלא כל בעלי חיים נקראו יושבי יבשה. [ומאי דתלי לה בתרי לישני, בקרן אורה כ', דנראה דאף ללישנא קמא מודה דבסיפא דיושבי יבשה אסור אף מיורדי הים גמורים].

ל: הנודר מרואי החמה אסור אף בסומין.

עיין בתפא"י שהקשה, דא"כ אסר עצמו מכל אדם והו"ל שבועת שוא כמש"כ הר"ן לקמן [לא. בד"ה שאיני נהנה], [וה"ה דבנדר כה"ג לא חייל, כדאמרינן לעיל יד:]. וכ' דהכא מיירי באסרן על עצמו רק לזמן, או רק במקום, או רק באומה מיוחדת.

ל: שלא נתכון זה אלא למי שהחמה רואה אותו, מ"ט, מדלא קאמר מן הרואין.

לכסות ראשן]. מיהו לפי מש"כ המג"א [סי' ע"ה סק"ג] דפריעת הראש שאסור הרמב"ם [פכ"א מהל' איסורי ביאה הי"ז] והשו"ע [אה"ע סי' כ"א ס"ב] אפי' בפנייה, היינו שסותרת קליעת שיערה והולכת בשוק, אולי יש לפרש כן גם דברי רש"י דסנהדרין, ולא נשמע מינה דמכסות ראשן].

ל: מדלא קאמר מבעלי שיער.

כ' המאירי, יראה מכאן שאם אמר מבעלי השער שמוותר בקרחין ובבעלי שיבה. ואינו מבין בבעל שיער אמאי. ושמו לאו אבעלי שיבה מהדר, אלא אקרחין, ר"ל שמוותר בקרחין, וכן הדברים נראין. וז"ל הרא"ש, האי טעמא לפרש קרחין, ובעלי שיבות נמי כבר היו שחורי הראש. והר"ן כ', דכיון דשחורי הראש לגבי קרחין לאו דוקא, לבעלי שיבות נמי לאו דוקא וכו', לאותם שאדם מתאר אותם בשחורי הראש נתכוין דהיינו אנשים וכו'. והקשה ע"ז הגרע"א בתוספותיו למתני, דילמא באמת שחורי הראש דוקא קאמר למועטי קרחים ובעלי שיבה, ומשור"ה לא קאמר מבעלי שיער, דאז לא היה ממעט רק קרחין ולא בעלי שיבה. [ולטעמא דהרא"ש אולי לא קשיא, דבעלי שיבה בכלל משמעותא דשחורי הראש, ולא מדלא קאמר בעלי שיער].

ל: הנודר מן הילודים.

כ' הרש"ש [והו"ד עה"ג בדפו"ח], עיין בבי' הגר"א [סי' רי"ז ס"ק מ"א] דר"ל בניקוד [היו"ד] בשו"א [והלמ"ד] בשור"ק, דלא כמשמעות הר"ן שהיה קורא בניקוד חיריק וחול"ם. וז"ל הריטב"א, הנודר מן הילודים מותר בנולדים, פי' בנולדים מכאן ולהבא וכו', אבל אמר בחיריק היו"ד וחול"ם הלמ"ד, פי' העתידים להוולד כדכתיב כל הבן הילוד. והנימוק"י כ' וז"ל, מדמקשינן לר"מ מקרא דנולדים אינו לשון להבא, ולא מקשינן מקרא דהילודים לאו לשעבר משמע כדכתיב כל הבן הילוד, ש"מ דר"פ קרי במתני' הילודים כמו שכתבתי במתני' [היו"ד בשו"א והלמ"ד בשור"ק], אבל למסקנא דמתרץ דבקרא משמע הכי ומשמע הכי ובנדרים הלך אחר לשון בנ"א ולא אחר לשון המקרא, הילודים מצינן למיקרי בחיריק, דמקרא משמע נמי לשעבר, כדכתיב [יהושע ה', ה'] כל העם הילודים במדבר, אלא דבנדרים הלך אחר לשון בנ"א [יעו"ש עוד].

ל: וחכ"א לא נתכוון זה אלא במי שדרכו להוולד.

הר"ן [לקמן בד"ה ובנדרים] כ', דאין זה דעת שלישי, אלא דפרושי מפרשי טעמייהו דאמרי בנודר מן הילודים אסור בכל. אבל הרא"ש בפירושו כ' דפליגי אתרוייהו, ואף בנודר מן הילודים אסרי בשניהם. ובפסקיו הביא מתני' ומסקנת הגמ' בביאור דברי ר"מ, וגם דברי חכמים דסיפא, וכ' בקרב"נ דס"ל כמש"כ בפירושו, דלרבנן אף כשנודר מן הילודים אסור בשניהם, משום דבלשון בנ"א משמע תרוייהו, א"נ משום דבקרא משמע תרוייהו [כמש"כ הר"ן]. וכ"כ הטור [סי' רי"ז] לאיסורא בתרוייהו. [וקצ"ב הא דסתם הרא"ש ולא פירש כמאן הלכתא, דבשלמא בפלוגתא דר"מ ות"ק אולי לא הוצרך לפרש דהלכה ברבים, אבל כיון דאיכא דעת שלישי דרבנן בתרא, לכאוי היה לו לפרש כחד מהנך רבנן].

ועיין בדרישה [ס"ק מ"ה] שהקשה דהא העתידין להוולד הוי דבר שלא בא לעולם, וכ' דאפשר דזה נקרא יותר בא לעולם כיון דודאי יבא דרך העולם בכך. וכ' ע"ז הש"ך [ס"ק מ"ב] דבחנם דחק, דאע"ג דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, מ"מ אדם אוסר על עצמו דבר שלב"ע, [ומ"מ נפק"מ בטעמא דהדרישה כשאוסר הילודים מבהמותיו על חבירו. ועיין בבאר היטב דמשמע דהש"ך מודה לטעמא דהדרישה, אלא דס"ל שא"צ לזה].

ל: והא עדיין מנשה לא בא.

ופירש"י, אפי' מנשה זקינו של אישיו לא בא לעולם. ובהגהות פור"י כ' לבאר, דלהכי נקט מנשה, משום דמצינו בכמה מקומות בנביאים דנקט עבר במקום עתיד, וכדפירש"י בנביאים משום דהדבר ברור דודאי יבא, על כן כותבין בלשון עבר כאילו כבר נעשה, אבל ממנשה פריך שפיר, דהא אילו לא עשה חוקי' תשובה לא היה נולד מנשה, וכדאייתא ביבמות [ג.]. ובתוס' שם [בד"ה תדע], א"כ לא שייך למיכתב בלשון עבר כאילו ברור, אלא על כרחך הוא לשון להבא.

ל: אלא משמע הכי ומשמע הכי, ובנדרים הלך אחר לשון בנ"א.

וז"ל המאירי, שלא נתכוון וכו', כלומר שמשתמש ורואה בתועלתה, ואף הסומא בכלל, כמבואר במגילה [כד]: וכי מה איכפת ליה לעיור בין אפילה לאורה וכו', פעם אחת וכו', אמר לי כל זמן שאבוקה בידי, בנ"א רואין אותי ומצילין אותי וכו', ואפי' לר' יהודה דפליג התם, וקאמר דלית ליה לסומא הנאה במאורות, היינו דוקא לענין ברכת יוצר המאורות, שלא תקנוה על הנאה כזו, שאם לא היה מתכוין אלא לרואים, היה לו לומר מן הרואים פני חמה, אלא שכונתו במי שחמה רואתהו.

ועיין בקרב"נ [סי' י"ג, אות א' שהביא דברי תוס' [בד"ה לאפוקי] דתבואה ופירות וכל דבר שאין בו רוח חיים, אינן בכלל מי שהחמה רואה אותן, דכיון שהזכיר רואי חמה משמע דוקא בעלי חיים שעשוין לראות החמה. ופירש הקרב"נ וז"ל, כלומר שנבראו תחת השמים לראות השמש להאיר להם, ודלא כט"ז [סי' רי"ז ס"ק ל"א] שהבין דברי תוס' שעשוין לראות החמה היינו שבע"ח נבראו להסתכל בהחמה וכו'. ונראה עוד לפרש דבריהם ע"פ מש"כ בקהלת [ז', י"א] ויותר לרואי השמש, שקאי שם על הבריות שהחמה רואה אותן, ולא קאי על הצמחים ואילנות, [וז"ל רש"י שם, יתרון היא החכמה לכל הבריות, רואי השמש הן כל הבריות כדתנן הנודר מרואי השמש אסור אף בסומין וכו'], ובאשר שהנודר אומר לישנא דקרא, קאי על בע"ח שהחמה רואה אותן.

ל: מדלא קאמר מן הרואין.

כ' הרא"ש, ואפי' אמר מן הרואין נתכוונתי, לא ציינתי ליה, דלא נדר איניש אדעתא דנפשיה היכא דאיכא שניווא, כדאמר לעיל [כה]. גבי אסקונדרי. וז"ל הנימוק"י, כ' הריטב"א ז"ל, נראין דברים שזה היה לפי רגילות הלשון שהיו אומרים באותו זמן, ובנדרים הלך אחר לשון בנ"א באותו מקום ובאותו זמן, הא לאו הכי לפי פשט הלשון הכל שוה, וכלל זה בידנו, דכל שאין בו לשון בנ"א מורגל באותו מקום, הולכין אחר לשון תורה. וכדין נדרים כן תקנות הציבור בכל מקום, וכל שיש בו שתי משמעויות, יכולין בני התקנה לפרש אותו אפי' להקל, שעל דעתם הסכימו וקיבלו עליהם בציבור, אבל כשאין יודעין לאיזה דבר נתכוונו או שיש מחלוקת ביניהם, הולכין בו להחמיר. ולקמן אמתני' דנודר משחורי הראש, כ' הנימוק"י בשם הריטב"א, שזה ג"כ לפי הלשון שהיו רגילין לקרוא בימי התנא, אבל בשאר מקומות, משמעות הלשון למעט קרחים ובעלי שיבות, וגם במקום שנהגו בו כלשון המשנה, אם פירש שלא נתכוין אלא למשמעות הלשון, הרי הוא נאמן ואפי' להקל.

ל: לאפוקי דגים ועוברים.

כ' בגילויני הש"ס למהר"י ענגיל, עיין סנהדרין [פה]: דהוזכר שם הנאה מעובר, דאוקמה לאשה עוברא באפי' זיקא [וכל כמה שהיא עבה, מועיל יותר להגן בפני הרוח. רש"י וכו', דלא משכחת הנאה מעובר רק בכה"ג, אבל שאר תשמישין אם משתמש בהם אינו נהנה בזה מן העובר. [א"ה, לכאוי נפק"מ למי שהיה עובר בשעת נדרו, דשרי לעולם אפי' לכשילוד, דהא אפי' בנודר מיורדי הים לאחר שלשים יום, ובתוך שלשים נעשו יושבי יבשה. שרי בהו לר' ישמעאל, כמש"כ הר"ן לעיל בשם הירושלמי, ור"ע לא פליג אלא משום דאזיל בתר שעת חלות הנדר, וא"כ היכא דחילל לאלתר לכאוי מודה דלא מיתסר אלא במי שהוא עתה בכלל נדרו. וצ"ת].

ל: בתוד"ה מדלא קאמר. וי"ל דהשתא נמי כשאמר מרואי החמה היו דגים בכלל, כל כמה שלא נפרש שהחמה רואה אותן וכו'.

כ' הט"ז [סי' רי"ז סק"ל], והביא הגרע"א בתוספותיו למתני', צ"ל דגים בעוברים הוא כן, שהם רואים את החמה, והתוס' לא הוצרכו להזכיר עוברים, דממילא הוא מדגים, ויש לזה ראייה מדאייתא בגמ' פ"ג דנדה [ל:]: דהעובר מביט מסוף העולם אל סופו, אלא שאין החמה רואה את העובר דהיינו שאין מגולה נגד החמה. וכ' ע"ז הרש"ש, אינו מחוור כלל, דההיא דנדה אינה הבטה חושית. ולי נראה איפכא, דעובר היה ממועט אף אם אומר מן הרואים סתם, ובקושית התוס' למחוק תיבת עוברים.

ל: ומותר בנשים.

כ' בתפא"י, ואפי' נשי עכו"ם דרכן לכסות ראשן, כמש"כ רש"י סנהדרין [נח: בד"ה משתפרע ראשה בשוק]. [וז"ל שם, שהיו רגילות אף הנכריות הנשואות שלא לצאת בראש פרוע. עכ"ל. [ובתולות אף בישראל אינן חייבות

וביאר הרשב"א, דקסבר ר"מ דהכין משתעי אינשי, ובנדרים הלך אחר לשון
בנ"א, ורבנן סברי דלא אישתעי הכין, דאי משתעי, לכו"ע אין הולכין
בנדרים אלא אחר לשון בנ"א, וכ"ש בדלית ליה הכרע בקרא. עכ"ל. וז"ל
הנימוק, ותימה היכי פליגי ר"מ ורבנן בנולדים בהכי, דר"מ אומר דבלשון
בנ"א לא הוי כלשון תורה דמשמע הכי ומשמע הכי, אלא בלשון בנ"א
עתידין להולד דוקא הוא, ורבנן אומרים דלשון בנ"א בזה כלשון תורה בין
עתידין להולד בין נולדו, ומאי פלוגתא היא זו, נחזי אנן היכי משתעי אינשי.
תירץ הריטב"א ז"ל, דאיכא מיעוטא דמשתעי כלשון תורה, וזה נדר סתם
ושכח מאי הוה דעתיה, ר"מ סבר הלך אחר לשון בנ"א ולא חיישינן בהא
למיעוטא, ורבנן סברי אדרבה כיון כיון דלשון תורה הוא חיישינן בהא
למיעוטא.

לא. ואסור בכותים.

כ' המאירי, ומשנה זו אף היא הלכה, אלא שעכשיו עשו את הכותים כגויים
גמורים ומותר בהם. וגדולי המחברים שהביאו בה את הכותים, נראה שדרך
שטפא כתבוהו. וז"ל הקרן אורה, ויש לדקדק במש"כ הרמב"ם, דלכאוו
נראה דלאחר שעשאו כעכו"ם גמורים, הרי הם בכלל עכו"ם, וכ"ש למאן
דס"ל דאפי' לקולא הרי הוא כעכו"ם, א"כ אינו מצווה כלל על השבת ולמה
יהא אסור בהם, [א"ה, לכאוו כוונתו למאי דפליגי השו"ע ביו"ד [סי' קנ"ט ס"ג]
והש"ך [שם סק"ה] אי שרי ללוות מהם ברבית. ומשמע דמ"מ קושייתו אף להשו"ע
שם דלחומרא עשאו כעכו"ם ולא לקולא. וצ"ב, וצ"ל דלשון בנ"א שאני.

לא. מאוכלי שום אסור בישראל וכו'.

ופירש"י, דישראל רגילין לאכול שום מפני עונה וכו' כדאמר אשר פרוי יתן
בעתו אלו תלמידי חכמים וכו'. ובגמ' דידן [בכתובות סב. ובב"ק פב.] לא
הוזכר ת"ח אהאי קרא דאשר פרוי, ועל כרחק תקנת עזרא לאכול שום לכל
ישראל היא, דאל"כ לא ליתסר האי נודר אלא בת"ח, ובתפא"י כ' דעזרא
תיקן שיאכלו שום בע"ש מדהוא זמן עונה לרוב בני אדם. ועיין בפלפולא
חריפתא בב"ק [סי' י"ט אות י'] שכ' דהאי קרא בת"ח דוקא מיירי, דכתיב
לעיל כי אם בתורת ה' חפצו וגו', ושאר אינשי ילפי' מקרא אחרינא, ומשום
עונג שבת, יעו"ש. וז"ל המאירי, שכך היא תקנת עזרא כדי להרבות הזרע
לתשושי כח העמלים בתורה שבאים לקיים מצות עונה וכו', [וצ"ב].

בתו"ט נתקשה במה שהשמיט הרמב"ם בבא זו [וכן השו"ע], וכ' ע"ז
הרש"ש, ואנכי תמה עליו מדוע לא הרגיש שהרמב"ם השמיט כל עיקר
תקנת עזרא באכילת שום, אלא ברור משום שכ' בפ"ד מהל' דעות ה"ט
שלא לאכול שומים אלא מעט ואחר ימים הרבה, ובימות החמה לא יאכל
מהם כלל, וצ"ל דתקנת עזרא לא היתה אלא לזמנם, ועיין יש"ש שם
במרוכה [סי' מ"ב], ולכן נפל דין זה בבירא. [ועד"ז כ' בשלמי נדרים]. [אמנם
הטור הביא דין זה בהל' נדרים, אע"פ שהשמיט תקנת עזרא, וכן הלבוש].

לא. מעולי ירושלים אסור בישראל וכו'.

כ' בשלמי נדרים, הא דכתבו הטור והשו"ע בבא דעולי ירושלים, אף
דהאידינא שאין ביהמ"ק קיים ליכא עולי רגלים [עיין גיטין ד:], מ"מ מצווה
לעלות לירושלים, כדאיתא בסוף כתובות הכל מעלין לירושלים וכו'. [א"ה,
לכאוו התם לדור בה קאמר]. ובס' יד שאול הביא המדרש שה"ש על פסוק
אם חומה היא, דאף שחבר ביהמ"ק לא בטלו ישראל פעמי רגליהם.

לא. שאיני נהנה לזרע אברהם אסור בישראל.

וכ' הרא"ש, וגרים נמי בכלל זרע אברהם נינהו, דכל שומרי התורה בכלל
זרעו הם, כי הוא היה תחילה לגרים [חגיגה ג.], וכתיב [בראשית י"ז, ה'] כי
אב המון גויים נתתיך, בתחילה אב לארם ועתה אב לכל הגויים. וכ"כ הטור
[סי' ר"ז]. ותמה ע"ז הב"ח מנא ליה להורות כך, כיון שלא נזכר בגמ'. וז"ל
הט"ז [ס"ק ל"ב], לא נמצא לזה מקור, ונראה דיליף לה מדמצינו לענין
ברכה שהגר יכול לומר אלקי אבותינו שנא' כי אב המון גויים נתתיך,
כמש"כ תוס' בפ' הספינה [פא. בד"ה למעוטי]. וכ' בקרב"ג [סי' ט"ז אות
ה'], דהב"ח והט"ז לא ראו דברי הרא"ש בפסקיו שם בשם התוספתא
דהנודר מישראל אסור בגרים. [ולכאוו ס"ל להב"ח והט"ז דודאי בכלל ישראל
הם, אבל עדיין לא שמענו שיהיו בכלל זרע אברהם, ועכ"פ בלשון בנ"א לכאוו יש
לחלק כן. אמנם דברי הרא"ש בפירושו ודאי הוי מקור לדברי הטור, וכמש"כ

הגרע"א בגליון השו"ע]. אמנם הנימוק"י כ', ומסתברא דאפי' הגרים אינן
בכלל זרע אברהם, אבל ישנן בכלל בני אברהם, דהאי קיי"ל [ירושלמי
ביכורים פ"א ה"ד] כר' יהודה דאמר שהגרים אומרים בתפלה אלקי
אבותינו.

כ' הגרע"א בגליון הרמב"ם, בפרשת דרכים [דרך הקודש דרוש ו'] כ' בשם
מהר"י באסאן, דישראל שנסתמד ג"כ אינו בכלל זרע אברהם, כדמשמע
בדברי הרמב"ם בהל' יבום, אלא דאסור ליהנות ממנו מספק, דשמא יעשה
תשובה ויהיה למפרע זרע אברהם. עיי"ש. ולפ"ז אם נהנה ממנו אינו לוקה.
[ויל"ע בנודר מבני נח אי מיתסר במשומד].

לא. והאיכא ישמעאל, כי ביצחק יקרא לך זרע כתיב, והאיכא עשו, ביצחק ולא כל יצחק.

הרמב"ם [בפ"ט מהל' נדרים הכ"א] הביא קרא דביצחק יקרא לך זרע,
ומסיים בה, והרי יצחק אמר ליעקב ויתן לך את ברכת אברהם. וכ' ע"ז
הרדב"ז, דקשיא ליה מה ראיית לרבות את יעקב ולהוציא את עשיו [מדרשא
דביצחק ולא כל יצחק, אימא איפכא], ולתרץ קושיא זו כ' רבינו והרי יצחק
אמר ליעקב ויתן לך את ברכת אברהם. ועד"ז כ' בלח"מ.

ובשלמי נדרים הביא מתשובת שבו"י [ח"ג סמ"ג], דכוונת הרמב"ם דלא
תימא אע"ג דלא נקראו זרע אברהם, מ"מ נקראו זרע יצחק, להכי מייתי
קרא ד"ויתן לך את ברכת אברהם", דלא מיקרי נמי זרע יצחק, והא דנקט
במתני' הנודר מזרע אברהם ולא הזכירו הנודר מזרע יצחק, הוא לרבותא,
דאפי' הנודר מזרע אברהם דנקרא אב המון גויים, אפ"ה לא מיקרי זרעו רק
יעקב, וכ"ש זרע יצחק דלא מיקרו רק ישראל. וכן היא מסקנת המג"א [סי'
תקצ"א סק"ז]. דהנודר מזרע יצחק מותר בבני עשו, [ויעו"ש במחה"ש
שהאר"י לבאר מ"ט הוצרכו שתי הדרשות], והביא כן מדברי רש"י כאן
[בד"ה ולא כל יצחק] דעשו לא מיקרי זרע יצחק. ומסיק בשלמי נדרים,
דהרמב"ם בפיהמ"ש הביא מקרא דא"ל הקב"ה כי גר יהיה זרעך בארץ לא
להם, וזה לא היה אלא זרע יעקב, ולכך מותר לו ליהנות אפי' בעשו
וישמעאל. [ומשמעות דבריו דאנודר מזרע אברהם קאמר, ולא אנודר מזרע
יצחק כביאור השבו"י].

והחת"ס בגליון השו"ע שם כ' על דברי המג"א, דכיון דנשא עשו מבנות
ישמעאל ומבנות שעיר החור, שוב אין זרעו מתייחס אחריו, דאפי'
בישראל שנשא נכרית אין בנו מתייחס אחריו, כ"ש בעשו, וקרא דכי
ביצחק לא אצטרף אלא לעשו עצמו, [וכ"כ מהרש"ק בחכמת שלמה שם],
והגמ' דמייתי מקרא, דאי לא קרא הוה אזלינן אחר לשון בנ"א.

לא. והאיכא עשו, ביצחק ולא כל יצחק.

כ' בתוס' הרא"ש, והא דאמרינן בפ"ק דקידושין [ית. ודילמא שאני עשו
דישראל משומד הוא, ולכאוו מוכח כמסקנת המג"א דיצא גם מכלל זרע יצחק,
דהא התם לענין ירושת אביו איירי, אא"כ נימא דלאו דינא קשיא ליה, אלא לישנא
דקרי ליה ישראל ויל"ע], לא קשיא, דאע"ג דלא מיקרי זרע אברהם, קרי ליה
ישראל משומד, דמשנשתמד יצא מכלל זרעו.

לא. לוקח ביותר ומוכר בפחות.

הגרע"א ציין לעיין לקמן מג, ואולי כוונתו להא דתנן התם [מב:]: המודר
הנאה מחבירו לא ישאלנו וכו' ולא ימכור לו ולא יקח ממנו, ומפרש בגמ'
דכולהו משום גזירה, לא ישאל גזירה שמא ישאלנו, ופי' הר"ן דה"ה לא
יקח גזירה שמא ימכור לו. [דלא כפי' תוס' והרא"ש שם דבמכירה לא גזרו].
וכ' הרמב"ם [בפ"ז מהל' נדרים ה"ז] דהכא לא גזרינן שלא ימכור גזירה
שמא יקח, שהרי לא נדר מאיש אחד כדי שנגזור עליו, אלא מאומה כולה,
ופי' הרדב"ז, דהנודר מאומה כולה הוי מילתא דלא שכיחא ולא גזור בה
רבנן, א"נ לא הוה טריחיהו רבנן בגזירתם לישא וליתן עם אומה אחרת, וכ"כ
התו"ט כאן דא"א לו לפרוש מכולם.

והגרע"א בתוספותיו למתני' דהכא הקשה, מנא ליה לדמות אומה שלימה
לישראל, הא י"ל דהטעם דלא גזרו בנודר מישראל, דא"כ יצטרך לעשות
כל עסקיו עם העכו"ם, ויש בזה קלקול וחשש שמא ילמד ממעשיהם,
משא"כ כשנודר מאומה אחרת, דאפשר לו גם בישראל וליכא כ"כ חשש
לקלקול זה. [וכדאשכחן כה"ג בב"מ [עא. דגזרו שלא להלוות לעכו"ם

בריבית שמא ילמד ממעשיו, אע"פ שלא גזרו בשאר משא ומתן עם העכו"ם, ופי' שם דבמו"מ שאפשר לו גם בישראל לא חיישינן כמו בריבית שא"א בישראל רק בעכו"ם].

לא. ואין שומעין לו.

כ' התו"ט דקאמר התנא הכי, כי היכי דלא ליתפיס בלישניה דתימיה ליה אטו בשופטני עסקינן. והתפא"י כ', דקמ"ל דאסור להונותם [ליקח בפחות ולמכור ביותר שלא מדעתם], דסד"א דאם מצוה היא שרי להונותם, דומיא דחולה עני שצריך ליינן כדאמרינן בשבת [קכט.]. [דשרינן למי שהקידם דם וצריך ליינן ואין לו לשלם, לטעום פורתא בחנות זו וכן בחנות זו וכו' אע"פ שלא ישלם], קמ"ל דהכא הוא גרם לעצמו ואסור.

לא. הלוקח כלי מבית האומן לבקרו ונאנס בידו חייב, אלמא קסבר הנאת לוקח היא.

ופי' הר"ן, דכיון דכל הנאה ללוקח היא ולא למוכר, הו"ל כשואל, וכ"כ הרא"ש בפירושו כאן, והריטב"א והנימוק"י ותוס' ר"ד. וז"ל הב"ב בחו"מ [סי' ר'], כ' התוס' [ב"ב פז: בד"ה הלוקח] דלכאוף נראה דטעמא דנאנסו חייב משום דחשיב כשואל, אך רש"י ור"י פירשו הטעם משום דחשיב כלוקח, וכן הסכים הרא"ש [בפסקיו בב"ב סי' כ"א], וכן דעת הרמב"ן וכ"נ מדברי הרמב"ם בפ"ד מהל' מכירה.

והריטב"א כאן מסיק וז"ל, אם זבינא חריפא, חייב דהנאת לוקח היא ושואל הוא, ובזבינא מציעא הוא שומר שכר, [וז"ל התוס' ר"ד, שאילו היה ההנאה ממוצעת ביניהן, ולומר שגם המוכר שמוח כשמוצא למכור ולקבל מעות, אע"פ שגם הלוקח שמוח ונהנה, לא היה דינו כשואל אלא כשוכר, ששניהן נהנין, ודינו אפי' לדברי המחמיר כנושא שכר [ולכאוף כוונתו לפלוגתא דר"מ ור' יהודה אם שוכר כש"ח או כש"ש], ופטור מן האונסין], ובזבינא דרמי על אנפיה, שומר חנם.

לא. סיפא בזבינא חריפא.

כ' הגרע"א בגליון השו"ע [סי' רכ"ז ס"א], וביין, אפי' בזבינא חריפא אסור, דהוי הנאת מוכר, כדאיתא בפסחים [ק"ג]. כל מילי זבין ותתחרט, לבר מחמרא, [שמא אילו לא מכרו היה מחמיר, רשב"ם]. עיין ט"ז חו"מ סי' ע"ב סעיף מ'. [ומיהו אף הנאת לוקח הוי, דלא גרע מזבינא מציעא].

לא: ואם לאו, אני נותן לך לפי טובת הנאה שבהן.

כ' בת"י, זימנין שיש בהם פחת קצת, דשמא בין כך ובין כך היה מוכרן לאחר, שאל"כ היה אסור משום רבית, כדתנן [ב"מ ע:]: אין מקבלין צאן ברזל מישראל. וז"ל תוס' הרא"ש, כ' ה"ר אליעזר ממין, וצריך שיהיה בהם קצת פחת, שאל"כ אסור משום רבית, דתנן אין מקבלין צאן ברזל מן הישראל, ואמרינן נמי באיזהו נשך [ע.]. בהא [דודא] דמר עוקבא, דאסיר למישקל אגרא אי לאו דאיכא [פתחא] [פחתא] דמקיל נחשא ובצרי דמיה. ונראה לי דלא דאמי, דהכא אינו משתמש במקח זה כלל, ודמי להא דתניא בתוספתא [ב"מ פ"ד ה"ב] משכיר אדם מעותיו לשולחני להתנאות בהם, להתלמד בהם, להתעשר בהם, ואין בו משום רבית.

לא: קונם שאני נהנה לערלים, מותר בערלי ישראל.

ופי' הריטב"א והנימוק"י והרא"ש שמתו אחיו מחמת מילה. וכ"כ בת"י, ומסיים בה אבל משומד לערלות, כערלי גויים הוא, שהוא ערל לב וערל בשר. וכן דקדק הב"ב מל' רש"י. והמל"מ [פ"י מהל' מלכים ה"ז, בד"ה הן אמת], כ' דדברי רש"י דוקא אסיפא דהנודר מערלים שאסור מערלי ישראל, אבל ברישא דנודר מערלים שמוותר בערלי ישראל, מיירי אפי' בסתם ערל שלא מתו אחיו מחמת מילה [והו"ד לקמן ע"ד רש"י], וכ"נ מדברי הרב המגיה בפרישה [סי' ר"ז סק"ג].

אבל הגרע"א הביא דברי הב"ב בגליון השו"ע [סי' ר"ז סמ"א] ארישא דהנודר מערלים מותר בערלי ישראל, וכ"ה בכל הראשונים הנ"ל. [והמל"מ לכאוף לא ראה דבריהם, כמש"כ שם וז"ל דין זה שכי' רש"י וכו' לא ראיתי לשום אחד מהראשונים שכתבו]. ועינ' בהגרע"א דמסיק, דהפר"ח השיגו והעלה דכל שאינו בכלל להכעיס, בכלל מולים הוא. [מיהו הת"י כ']

הטעם, דמתו אחיו מחמת מילה הוי שפיר מולי לב, וכן פי' בכולה מתני' דערלי לב קאמר, ולכאוף הוא דלא כהר"ן [בד"ה ואומר] וכ"ה בנמוק"י, וכ"מ בריטב"א].

ובסיפא דנודר מן המולים אסור במולי עובדי כוכבים, פי' הרא"ש כגון ערבי מהול וגבעוני מהול, ומשמע לכאוף דאם נימול לשם מצות מילה, כגון לשם גירות, אע"פ שעדיין לא טבל, בכלל מולים ניהו, ואולי אף בבני ישמעאל ובני קטורה. [ובת"י כ' גם בזה משום דערבי מהול וגבעוני מהול לאו מולי לב ניהו, אבל למשמעות שא"ר לא תליא בזה, וכנ"ל].

לא: שאין הערלה קרויה אלא לשם עובדי כוכבים.

בת"י פי' שהם ערלי לב. אבל הרמב"ם בפיהמ"ש כ', דמולים היינו מי שנאמין בברית מילה, וערלים מי שאינו מאמין בברית מילה. וז"ל בהל' נדרים [פ"ט הכ"ב], שאין הערלה קרויה אלא לשם עכו"ם שנא' וכו', ואין כוונתו של זה אלא למי שהוא מצווה על המילה ולא למי שאינו מצווה עליה. ובמל"מ [פ"י מהל' מלכים ה"ז ואפשר] ביאר דתרי מילי קאמר, וטעמא קמא שאין הערלה קרויה אלא לשם העכו"ם, מהני לדינא דנודר מהערלים דאסור אפי' במולי עכו"ם ומותר בערלי ישראל, אבל בנודר מהמולים דאסור בערלי ישראל ומותר במולי עכו"ם לא אהני טעם זה, אלא מטעמא דאין כוונתו של הנודר אלא למי שהוא מצווה על המילה.

לא: ר' נחמיה אומר גדולה מילה שדוחה את הנגעים.

כ' הגרע"א בתוספותיו להך מתני', אף דבקציצת בהרת עובר על ל"ת ועשה. שבת פרק ר"א דמילה [קלב:]. [ולכאוף כוונתו לתרץ מה שהקשה מהרצ"ח מאי עדיפותא דמילה, דהרי בכל מקום קי"ל דעשה דוחה ל"ת, יעו"ש תירוץ], וכו' תוס' שם הא דלא ילפינן מיניה בעלמא דעשה דוחה ל"ת ועשה, דמה למילה שנכרתו עליה י"ג בריתות. [ומי"מ חשיב ליה הכא מעלה ועדיפותא בפנ"ע במילה, אף דתליא במה שנכרתו עליה י"ג בריתות שכבר חשיב ליה ר' ישמעאל ברישא].

לא: ר' נחמיה אומר גדולה מילה שדוחה את הנגעים.

הקשה בתו"ט, כיון דאמר ר' יוסי שדוחה את השבת החמורה, מאי רבותא במה שדוחה את הנגעים. [יעו"ש תירוץ]. וכבר הקשה כן במהרש"א בח"א, ותירץ דלעיל מיירי במילה בזמנה, והשתא קאמר ר' נחמיה דגם מילה שלא בזמנה גדולה מיהת שדוחה את הנגעים. ומסקינן מה דקאמר רבי שאברהם לא נקרא שלם עד שמל, במילה שלא בזמנה הוא. [ולא תקשי איך דחתה מילתו את יוה"כ, לדעת פרקי דר"א המובא בתוס' דר"ה [יא. ד"ה אלא] שנימול ביוה"כ, דכיון דאמילה נצטוה ועל יוה"כ לא נצטוה, שפיר נימול ביוה"כ].

והמהרצ"ח תירץ, דהא דמילה דוחה שבת אינו משום עדל"ת, דהא אין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת, אלא דלענין מילה לא נאמר דין השבת, [וכמו בקרבנות הקרבים בשבת], אבל מילה בצרעת היינו דמצות מילה דוחה הל"ת דצרעת.

וז"ל החת"ס, ולפענ"ד משבת אין ראייה, דס"ל לר' נחמיה מקלקל בחבורה פטור, ואלא דבשבת [קו.]. מסיק תקוני גברא הוא, והיינו ע"פ ההנחה דמאוסה היא הערלה וחרפה היא לנו ע"כ הוי תקוני גברא, אבל במשנתנו רצה להוכיח דמאוסה היא הערלה, א"כ א"א להוכיח זה מדחיית שבת, שהרי אפשר שקלקולו יותר מתקונו ומשו"ה מוהל"ן בשבת, על כן הוכיח מנגעים. ומיהו בתוס' שם במס' שבת לחד דעה, תיקון קיום המצוה הוא תיקון, עיי"ש, אך רש"י לא ס"ל הכי.

לא: גדולה מילה שאלמלא היא לא ברא הקב"ה את עולמו, שנא' כה אמר ה' אם לא בריתי יומם ולילה וגו'.

כ' התו"ט, ואע"ג דתנן בפ"ב דמגילה [כ.]. דאין מלין אלא ביום, [ומאי יומם ולילה] דקאמר קרא, מ"מ הרי משעה שנימול הנה המצוה קיימת בגופו יומם ולילה. ובעינן יקב תירץ מתחילה דס"ל כמ"ד מילה שלא בזמנה מלין בין ביום ובין בלילה, דהא קאי אמילת אברהם שהיתה שלא בזמנה. ושוב הביא מהמדרש כתי' התו"ט.

עוד תירץ התו"ט [ועד"ז כ' במלאכ"ש בשם ה"ר יהוסף], דהכי פסקינן לקרא, אם לא בריתי, היינו ברית מילה, לא שמתי יומם ולילה וחוקות

שמים וארץ, ויומם ולילה רומז לעוה"ב, שעתידין הצדיקים להשתמש בו באור הגנוז שהוא הבדיל מתחילה בין היום ובין הלילה, וחוקות שמים וארץ היינו העוה"ז].

והגרע"א הביא תירוץ בתרא דהתו"ט, וכ' ע"ז שהוא דחוק, ויותר נראה דבאמת מילה ותורה שייכי להדדי, וכמש"כ בעוללות אפרים [מאמר שצ"ב] שמילה חיצונית היא סיבה למילה פנימית מערלת לב, כשימול ערלת לבבו אז יהיו חדרי לבו פתוחים להבין ולהשכיל, עיי"ש, א"כ מילה מבוא למילת הלב להבין ולהשכיל בתורה ומצוות, א"כ י"ל דאם לא בריתי היינו ג"כ מילה דע"ז בא לשערי תורה להגות יומם ולילה. [יעו"ש דנפק"מ לדינא, דמצוות מילת בן בנו שייכא באבי האב יותר מבשאר בני"א [במקום שאין אב], כיון דמחויב ללמדו תורה].

לא: שכל זכויות שעשה משה רבינו לא עמדו לו כשנתרשל מן המילה וכו'.

כ' המהרש"א בח"א בשם ס' פענח רזי, וא"ת וכי חייב מיתה משום שנתרשל, והרי אין בה אלא עשה בלבד [וחיוב כרת ליתיה באב, ואף בערל עצמו, הא כ' הרמב"ם דכשמת ולא מל הוא דביטל העשה ונתחייב כרת], וי"ל דעם סביביו נשערה מאד. א"נ דעדיין מבני נח היה, ואזהרתן זו היא מיתתן.

לא: אמול ואצא לדרך, סכנה היא.

המהרש"א בח"א הקשה בשם הרא"ם, איך הותר לעבור על מצוות עשה דמילה משום סכנה, והלא עדיין לא ניתנה התורה דכתיב וחי בהם לא שימות בהם. והמהרש"א תירץ לפי מש"כ תוס' סוף פ' בן סורר [עד: בד"ה בן נח] דאצטריך וחי בהם כי היכי דלא נילף שאר מצוות מרוצח ונערה המאורסה, ולפ"ז ניחא, דודאי מצד הסברא לא ניתן שום מצוה שימות בהם אלא וחי בהם, ובישראל אצטריך קרא ד"וחי בהם" משום דלא נילף מרוצח ונערה המאורסה. ובעיון יעקב תירץ דאע"ג דעדיין לא ניתנה תורה, מ"מ הא בפרשת מילה נאמר לשמונה ימים ימול בשר ערלתו, היינו מטעם שיהא הולד בריא ולא יבא לידי סכנה בהמולו, [ומה"ט אם חלצתו חמה צריך ג"כ להמתין שמונה ימים קודם המילה]. ובבן יהוידע תירץ, דס"ל שב ואל תעשה שאני שאינו עובר בידים. ובשם בנו כה"ר יעקב תירץ, כיון דלא מבטל העשה לגמרי אלא יקיימנה אח"כ, אין לחוש למהר לקיימה במקום סכנה, ועוד תירץ דס"ל כיון דעסוק במצוה לקיים דבר ה' ללכת למצרים, ובכל פסיעה מקיים דבר ה', פטור מן המצוה, [ודקאמר משום סכנה, אולי משום דבלא הסכנה היה מתעסק במילה אף שהוא פטור ממנה. וי"ל ע].

וז"ל השיט"מ"ק, סכנה היא לתינוק, וכתיב וחי בהם ולא שימות בהם, ואע"פ שלא ניתנה תורה להתיר איסור במקום סכנה, נראה לומר כן לחלל דבר אחד כדי לקיים מצוות הרבה, [א"ה, לכאוי' כוונתו להא דאמר ביומא [פה]: חלל עליו שבת אחת וכו'. אמנם התם מסיק דמהא לא ילפינן לספק פיקו"נ רק לודאי, ואולי חשיב ליה סכנת יציאה לדרך כודאי פיקו"נ], ועוד שמצוות מילה קלה מהריגת נפש, דלא אמרינן אזהרתן זו היא מיתתן אלא בשבע מצוות ידידה, הילכך טוב לבטל מצוות [מילה] ולא למול בסכנה.

אמנם החת"ס הביא, דבס' נחלת יעקב תירץ, דכיון דמצוות יום השמיני עליו רמיא ולא על התינוק, אין לו להכניס הבן בסכנה. [ומדברי כולהו הנך רבוותא מבואר, דאי לאו קרא דוחי בהם, היה לו לקיים המצוה אף כשמביא אחרים לידי סכנה. ואולי דוקא במצוות מילה שכך היא עיקר המצוה שימול האב את בנו אף שמכניסו בכך לסכנה, אבל בעלמא מודו דאין לו לאדם ליכנס לספק גרם רציחה דאחריני כדי לקיים מצוה המוטלת עליו, ולא שייך כלל להילפותא דוחי בהם].

[ועיי' במהרצ"ח לקמן [לב. ע"ד רש"י ד"ה מפני], והעולה מדבריו, דאף דיצא לדרך קודם יום השמיני, רצה למולו לפני הזמן מפני שחשש אולי כשיגיע הזמן לא יהיה לפניו מקום למול, דמבואר ביו"ד [סי' רס"ב ס"א] דכשמול תוך שמונה יצא. וכעיי"ה הביא בשלמי נדרים בשם כנסת יחזקאל סי' מ"ב, ולפ"ז מעיקרא לא קשיא, דודאי תוך שמונה דאכתי ליכא חיובא, מסתברא אין לו למול במקום סכנה, אף בלא קרא דוחי בהם].

לא: ברש"י ד"ה ערלי ישראל. כגון שמתו אחיו מחמת מילה.

המ"ל"מ [בפ"י מהל' מלכים ה"ז בד"ה ואפשר וד"ה בן אמת] כ', שכוונת רש"י ליישב דהא לעיל [לא]. גבי שובתי שבת ועולי ירושלים אמרינן מצווין ועושין קתני, וא"כ בנודר ממולין אמאי אסור בערלי ישראל, הא זה מצווה ואינו עושה, להכי פירש דמייירי במתו אחיו מחמת מילה, דלא ממעטינן מי שאינו עושה אלא כשבדו לעשות ואינו עושה, כגון מומר לערלות שבזדון אינו עושה, אבל מי שאינו עושה מחמת אונס כגון שמתו אחיו מחמת מילה, מצווה ועושה קרינן ביה. ובשלמי נדרים הביא בשם ס' שמלת בנימין שחילק, דההיא דלעיל דכותים שאינם עולין לרגל מיקרו אינם עושים, כיון דהמצוה לעלות בכל רגל, והם אינם עולין, ובטלה המצוה של אותו הרגל לגמרי, אבל גבי מילה אינו מיקרי מבטל מצוות מילה כל זמן שלא מת [כמש"כ הרמב"ם בפ"א מהל' מילה דאינו חייב כרת עד שימות בערלתו], א"כ כל זמן שהוא חי עדיין יכול לעשותו, ואין לקרותו אינו עושה. [יעו"ש עוד].

לב. באו אף וחמה ובלעוהו.

בבן יהוידע פירש [באופן הב'] הטעם שבאו שנים, האחד בעבור עיכוב מצוות מילה, והשני בעבור עיכוב מצוות פריעה וכו', ונמצא מצוות המילה קיימתה צפורה ע"י הצור שמלה התינוק בו. [א"ה, לכאוי' כוונתו בזה, להא דאמרינן בע"ז [כו]. אתיא איהי ואתחלה ואתא משה ואגמרה, ופירש דצפורה מלה ומשה פרע. מיהו עיקר הטעם צ"ב, דהא אמרינן ביבמות [עא:]: דלא ניתנה פריעת מילה לאברהם אבינו, ויעו"ש בתוס' דפריעה מהל"מ היא, אלא שאאע"ה קיימה אע"ג דלא נצטוה, וא"כ אמאי נענש מרע"ה ע"ז].

לב. מיד ותקח צפורה צור ותכרות את ערלת בנה.

עיין במהרצ"ח שהקשה, למ"ד בע"ז [כו]. דאוסר מילת אשה, ומפרש לקראי שעשתה צפורה שליח, למה הוזכרה בפרשה, ועוד, דהרי אינה מצווה למול את בנה. וכ' דמכאן ראייה לשיטת הרמב"ם [בפ"י מהל' מלכים ה"ח] דבני קטורה חייבים במילה, ומדין הוא מבני קטורה, וצפורה שהיתה מדינית היתה חייבת במילה, דבבני נח לא מצינו חילוק בין איש לאשה, [דקרא דכאשר צוה אותו אלקים, דדרשינן מיניה בקידושין [כט]. אותו ולא אותה, במילת יצחק כתיב], וכשראתה שמשה נתרשל, עמדה ומהלה את בנה מפני שגם עליה מוטל החיוב.

לב. שאין לך מי שנתעסק במצוות כאברהם אבינו.

עיין בהרע"ב אמתני' דאבות [פ"ח מ"ב] עשרה דורות מנח ועד אברהם וכו' עד שבא אברהם וקבל עליו עליו שכר כולם, וכ' הרע"ב, עשה מעשים טובים כנגד מה שהיה ראוי שיעשו כולם. ומקורו בפ"י רבינו יונה שכ' וז"ל, ולא אמרו בכאן עד שנפרע מהן [כמו שאמרו ברישא לגבי עשרה דורות מאדם ועד נח], כי אברהם אבינו מלא כל החסרונות, ועשה טובה כנגד כל רעתם, והצילם מן הפורענות.

לב. בשעה שא"ל הקב"ה לאברהם אבינו התהלך לפני והיה תמים, אחזתו רעהו וכו'.

י"ל דמקרא דויפול על פניו דריש הכי היינו מפני רעהו. קרן אורה. וכ' בבן יהוידע לפרש, כי ידוע מש"כ הגאון חיד"א ז"ל בשם מרן ז"ל דתואר תמים נאמר על הנשמר מעבודה זרה, ותואר צדיק נאמר על הנשמר מגילוי עריות, עיי"ש, ולכן כיון שא"ל והיה תמים אחזתו רעהו, כי הוא כבר מסר עצמו לכבשן האש, בשביל שלא לעבוד ע"ז, והרי נשמר היטב, ומה בידו לעשות יותר מזה. וכיון שא"ל ואתנה בריתי ביני וביניך נתקרה דעתו, כי עתה הבין שלעולם הוא נשמר מע"ז כראוי, אך ירצה השי"ת שיהיה בבשרו סימן מובהק וקבוע שיהיה נודע לכל שהוא מובדל מעובדי ע"ז וכו', [יעו"ש עוד].

לב. כל המתמים עצמו שעה עומדת לו.

ופי' הר"ן עולה לגדולה. וז"ל השיט"מ"ק בשם הר"ר נתן, מזלו עולה, וכן יש במדרש שכשישראל נולד במזל רע והוא מטיב מעשיו, הקב"ה לוקח כוכבו של אחד מן האומות שנוולו לו במזל טוב ומחליפו במזל של ישראל, שנא' מונח מספר לכוכבים וגו' ולעיל מיניה כתיב הרופא לשבורי לב, שקורא לכוכב הטוב שמו של ישראל ומחליפו במזלו וכו', וכן במדרש למכה מצרים בכוכריהם, מה ענינו אחר את הירח וכוכבים וגו', מלמד שהפך הקב"ה מזלן

של ישראל שהיה להם להיות שם ארבע מאות שנה ע"י הכוכבים שהחליף מקומן, ולא היו שם אלא רד"ו.

לב. רב אמר שהוריקן בתורה.

ופי' הר"ן בפי' קמא זרזן בתורה. וז"ל הת"י, זרזן בתורה, אמר להם הזהרו בתורה ובטחו בה. ובב"ר מפרש שהוריק פניהם בתורה של "מי האיש הירא ורך הלבב" [דברים כ', ח'], וחזרו כולן חוץ מאליעזר, וזהו הוריקן, שהלבין פניהם מתוך בושט וצער שחזרו מדאגת עבירות שבידם. ובפי' בתרא כ' הר"ן, הריקן מן התורה וכו'. וז"ל השיטמו"ק בשם הרי"צ, מפני הביטול שנתבטלו בלכתם למלחמה, שכחו תלמודם שהיה בידם ונתרוקנו ממנו.

לב. איכא דאמרי אליעזר הוא.

בפי' עץ יוסף שעל הע"י הביא, דבזוה"ק הקשו איך סיכן בעצמו ללכת במתי מעט, דאין לסמוך על הנס היכא דקביעא היזקא, ותירצו שלא יצא אברהם אלא לפדות את לוט מידם ע"י ממוון, וכשראה מלאכי ה' באו עמו לעזרתו, נתאמן להלחם. ועו"ל שנמלך בשכינה.

לב. ואמר רמי בר אבא השטן בחושבניה תלת מאה ושיתין וארבעה.

כ' בת"י, ואע"פ שאנו עושין יוה"כ לשנת הלבנה, מי"מ רמז מיהא הוי. ובעיון יעקב כ', רבים נתקשו בזה, הלא שנה הוא רק שני"ד ימים. וא"כ כד חשבינן שס"ה הוא ב' פעמים יוה"כ. ובאמת הוא כפשוטו למנין שנות החמה, כי שנה ראשונה של בריאת העולם היה לשנת עיבור, כדאיתא במדרש בראשית על הפסוק זה ספר תולדות אדם [בראשית ה', א'], ושנת העיבור ימיו שפ"ה או שפ"ו, ובאמת לפי שנות החמה הם רק שס"ה, והשאר ימים שייכים לשנה פשוטה שלאחריו לפי מנין ימות החמה, נמצא לפ"ז חוזר חלילה בכל שנה ושנה לפי מנין ימות החמה בכל שס"ה ימים יום אחד יוה"כ, דלית ליה רשותא לאסטוני.

לב. כיון שהקדים ברכת אברהם לברכת המקום, הוציאה מאברהם.

ופי' בבן יהוידע בשם בנו כה"ר יעקב, דנענש מדה כנגד מדה, הוא הקדים ברכה של הנשפע קודם ברכה של המשפיע, לפיכך הכהונה שהיא משפעת לעולם, כי הכהנים הם המברכים לישראל, תלקח ממנו ותנתן לאברהם. ועוד נענש מדה כנגד מדה, הוא לא הקדים ברכה של הקב"ה שדינה להיות היא ראשונה, לכך הכהונה שנותנת לבעליה חלוקה ראשונה, דכתיב וקדשתו לכל דבר שבקדושה לברך ראשון ולפתוח ראשון וליטול מנה יפה ראשון, תלקח ממנו, ותנתן לאברהם שנתן כבוד לברכתו שעשאה ראשונה אע"פ שצריכה להיות אחרונה.

לב. נאם ה' לאדני וגו'.

פי' הרא"ש אדוני הוא אברהם, שקראו [ראשון] להקב"ה אדון כדאיתא בברכות [ז:]. ורש"י בפירושו לתהלים פי', שקראוהו העולם לאברהם אדוני, שנא' [בראשית כ"ג ו'] שמענו אדוני. והמהרש"א בח"א פי' ע"פ מה שאמרו בפי' חלק [קח]: דאליעזר אמר כן לשם בן נח, אייתי הקב"ה לאדוני אברהם ואותביה לימיניה, דאליעזר שפיר קרא לאברהם אדוני.

לב. ר' אליעזר אומר אפי' ויתור אסור במודר הנאה.

כ' בתוס' רי"ד, פי' ר' אליעזר סבר כל הנאה שבעולם אסור המודר ליהנות מחבירו אם היא לדעתו של מודר, ואע"פ שכיו"ב היה עושה לכל אדם ואין המודר מחזיק לו בה טובה. ורבנן סברי, איזו הנאה אסורה עליו, אותה הנאה שעושה לו בעבור כבודו שמחזיק לו טובה על דבר זה, אבל הויתור שדרכו לוותר לכל אדם וגם כל בנ"א מוותרין לו לזה, אינו חשוב הנאה ואינו מחזיק לו בו טובה. וכן נמי דריסת הרגל, וכן נמי כלים שאין עושין בה[ן] אוכל נפש במקום שאין משכירין, שדרכן של שכנים להשאיל זה לזה ואינן נמנעין.

ונמצא שיותר הוא חמור לרבנן קניית המקח שוה בשוה מן הויתור שנותן לו משלו, [ודלא כתוס' [בד"ה אפי' ויתור] שכי' דהא דתנן לעיל [לא]. דבזבינא מציעא צריך למכור בפחות וליקח ביותר, אתי כר"א], שקניית המקח היא חשובה הנאה חמורה שהיה נותן שכר לסרוסור להמציא לו, אבל הויתור, כיון שניאותו בדמי המקח אינה חשובה לו זו ההנאה כלום.

לב. ר"א אומר ויתור אסור במודר הנאה.

כ' הקרן אורה, יש להסתפק לר"א אי אסור בזה מה"ת או מדרבנן, ומדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהל' נדרים [ה"ב] מבואר דמהתורה הוא דאסור, דכתב בטבעת ליראות בו ומיפסק ומיזל בארעא דאינו לוקה משום דבעיא דלא אפישיטא היא, וזה אינו אלא לר"א דויתור, דדבר שאין משכירין הוא כדלקמן.

לב. שלא ילעוס חיטין ויתן ע"ג מכתו.

כ' הגרע"א בגליון השו"ע [סי' רכ"א ס"א], מזה ראייה לכאן' בנודר מאיזה דבר בסתם דאסור אף שלא כדרך הנאתו, ועיין מג"א [סי' תס"ו סק"ב] דלעיסת חטים ע"ג מכה הוי שלא כדרך הנאתו, [ולא אמרינן דאחר שהחטים לעוסות כבר, זו היא דרך הנאתן ליתנם ע"ג המכה], וקשה לי על מש"כ המג"א [סי' שפ"ו סק"ג] בפשיטות דמסתמא אין דעת הנודר רק על דרך הנאתו.

לב. אמר ר"פ שק להביא פירות וכו'.

פי' הר"ן והרא"ש, אע"פ שאינן מתקנין המאכל, אפ"ה מיקרי הנאה המביאה לידי מאכל. [שהרי הפירות רחוקים היו ונתקרבו, והם מוכנים לאכילה יותר ממה שהיו, ריטב"א]. וז"ל התוס' רי"ד, פי' דלא תימא דוקא כלים המיוחדין לאוכל נפש כגון נפה וכברה ריחיים ותנור הן אסורין, אבל שאר כלים לא, אלא אפי' שאר כלים נמי דוקא לשאר תשמישין הן מותרין, אבל לצורך אוכל נפש אסורין הן. [משא"כ בנפה וכו' אסורין אפי' בסתמא. אבל לא מסתברא לאסור כששואלן להדיא לצורך אחר שאינו אוכל נפש. וצ"ת].

לב. אמר ר"פ וכו' וחמור להביא עליו פירות, ואפי' צנא בעלמא וכו'.

כ' הרש"ש, נ"ל דשב על "חמור", ור"ל לא מבעיא [חמור] להביא עליו פירות, אלא אפי' [חמור להביא עליו] צנא לצורך הנחת פירות בתוכה נמי אסור, ודלא כמשמעות המפרש [דצנא של מדיר קאסר למודר להביא בו פירות].

לב. בעי ר"פ סוס לרכב עליו וכו'.

כ' בתוס' רי"ד, הפרשנים פירשו כל אלה לצורך המשטה. ואינו נראה לי, שאם דוקא לבית המשטה קא מבעיא ליה, הו"ל לפרושי מילתיה הכי, אלא ודאי בלא בית המשטה נמי קא מבעיא ליה, והכין פירושא, כלים שאין עושין בהן אוכל נפש ואין משכירין כיו"ב, ודריסת הרגל שהיא מותרת מפני שאין נוטלין עליהן שכר, אבל סוס לרכוב עליו ולהתכבד בו ואינו שואלו לצורך תשמיש אחר כי אם לרכוב עליו, וטבעת נמי לא שאלה שתקשט בתו לפי שעה, אלא להראות כי הוא עשיר ויש לבתו תכשיטין, ודריסת הרגל [דמיפסק ומיזל בארעיה דמבעיא ליה לר"פ. אבל דריסת הרגל דשרו רבנן, לאו בעושה קפנדריא. ודלא כרש"י [לב: בד"ה אלא] שפי' דפלוגתא דרבנן ור"א בלקצר דרכו, וכן פי' הרא"ש שם] נמי, כיון שצריך לו לקצר בתוך שדה חבירו לילך בשדהו או בשום מקום, שאם לא היה עושה קפנדריא בתוך שדה חבירו, היה צריך להקיף הרבה, ואנן סהדי שבאלה הענינים הוא משתכר וחשובה הנאתו אצלו הנאה מרובה, מי אמרינן בטר נהנה אזלינן והנאה שיש בה שכר היא ואסורה לו, או דילמא בטר מהנה אזלינן והוא לא היה מקבל עליו שכר, שאם ישאיל לו סוסו, מה לי אם ישתמש בו תשמיש בלעלמא מה לי אם ירכוב עליו ויתפאר בו במדינה, וכן כשמשאיל לו נזמים וטבעת לבתו, וכן נמי כשדורס בשדהו, כיון שלכל אדם הוא עושה כן, למה יקפיד על זה שהוא בעיניו הנאה מרובה, וכיון שלגבי מהנה אינה חשובה הנאה, מותרת היא לו. [א"ה, לכאן' אינו מחלק בין הדירו ראובן לשמעון שלא יהנה משלו, לבין אם נדר שמעון שלא יהנה משל ראובן].

לב. בר"ן ד"ה אמר רבא. מיהו ללעוס חטים וליתן ע"ג מכתו שרי.

בחי' מהרי"ח שבגליון המשנה הקשה, דלפ"ז איכא בין מודר הנאה מחבירו למודר הימנו מאכל גם לעיסת חטים. [יעו"ש מש"כ בה]. ועיין בש"ך [סי' רכ"א סק"ד] דהא דמספק"ל בירושלמי [הו"ד בר"ן לקמן לה. סוד"ה אמר ליה] בנדר מן הככר מהו לחמם בו ידיו, לא איירי באסר הנאה המביאה לידי מאכל, דחמום לאו הנאה המביאה לידי מאכל הוא, וכ"כ בבאר הגולה, [ולכאן' גם בזה תקשי דליתני נמי הא, ואין לומר תנא ושייר, ושייר הני תרי, דאכתי

תקשי להך צד בירושלמי דשרי בהנאת חמום, מאי שייר דשייר הא דלעיסת חטים].

לג. מקום שמשכירין כיוצא בהן, אסור.

ופי' הר"ן, שהרי בדמי השכירות שמחל לו יקח מאכל. ובתו"ט הביא מלשון רש"י ותוס' והרע"ב במגילה [ח.]. שהרי ראויה אותה פרוטה לקנות בה מאכל. [וכ"כ המאירי כאן ובמגילה]. וכ' ע"ז הרש"ש, ואולי צריך ג"כ שיוכל לקנות ממנה מאכל כזית, דאין אכילה פחותה מכזית לחכמים דריש פ"ג דשבועות, ואי משום חצי שיעור, עיין מ"מ ריש פ"ד מהל' שבועות, ואפשר דמאכל מקרי אפי' פחות מכזית. [ועיין במאירי דמסיק וז"ל, וצריך שתדע שהנאה זו שאסורה במודר הנאה, פירושה אף בפחות משהו פרוטה. ויש מפקפקין בשאר איסורי הנאה אם איסור הנאתם אף בפחות משהו אם לא ולא הוכרעה בידם. עכ"ל. ואם פרוטה שכ' בתחילת דבריו בדוקא כמש"כ התו"ט והרש"ש, צ"ל דהכא איירי במודר הנאה ממש, או בכלים שעושים בהם אוכל נפש, אבל במקום שמשכירין כו"ב, לא חשיב הנאה המביאה לידי מאכל בפחות משהו"פ].

כ' הריטב"א, דוקא כשמשכירין אותן לתשמיש כזה [שהשאל לז', אבל אין משאילין [לכאוי' צ"ל אם משאילין] אותן לתשמיש כזה] אלא שמשכירין אותן לתשמיש מרובה, הרי זה מותר. ומכאן אתה למד דהמודר מחבירו הנאה המביאה לידי מאכל [אסור ליתן לו שוב מתנה, דהנאה מביאה לידי מאכל] הוא, דמזבן הואי וזבין מאכל, וזה פשוט. וז"ל הנימוק"י, כ' הריטב"א ז"ל, וכ"ש אם דרכו להשכיר לכיוצא בזה דמשאיל, אע"פ שהוא מקום שאין אחרים משכירין, שהוא אסור. ומיהו אם למלאכה זו אין משכירין כלל, אפי' היו משכירין למלאכה אחרת, מותר, דהא לא מהני ליה.

לג. מקום שמשכירין כיוצא בהן אסור.

כ' בתוס' הרא"ש, אבל אם משאיל בשכר, מותר. ומצאתי כתוב בתוס' שצריך ליתן לו יותר מן השכר, כדאמרין לעיל [לא]. מוכר ביוקר. וליתתה, דלעיל איירי במודר הימנו הנאה ובזבנת מציעא דאיכא הנאה לתרויהו, הילכך צריך למכור ביוקר, אבל במודר הימנו מאכל, כשנותן לו שכר כמו שהיה צריך ליתן לאחר, אין כאן הנאה המביאה לידי מאכל. אבל במודר הימנו הנאה איכא לאיסתפקוי אם מותר לשכור ממנו ביותר, ואע"ג דכלים שאין עושין בהם אוכל נפש אסורין אפי' במקום שאין משכירין כיוצא בהם, מ"מ נהנה הוא מממונו ולא גרע מויתור, אבל כיון דשוכר ביוקר אינו נהנה ממנו כלום, כדאמרין לעיל ומוכר ביוקר, או דילמא לא דאמי, דלעיל החפץ יצא מתחת ידי המוכר ובא לידי הלוקח, אבל הכא שהחפץ עדיין ברשות המדיד, והמודר משתמש בכליו, הרי הוא נהנה מממונו אע"פ שנותן שכרו ועוד, וצ"ע.

לג. תפול הנאה להקדש.

וכ' הרא"ש, ולא מצי להוליכה לים המלח, דלאו כל כמיניה להפסיד להקדש, והיינו דדייק מהכא בגמ' [לקמן לה.]. דיש מעילה בקונמות. [ולכאוי' בזמן הזה דאין מקדישין, ואם הקדיש, כלי מתכות ומעות יולין לים המלח, [כדתניא בע"ז יג. ובבכורות נג.], אדרבה יש לו להוליכה לים המלח, וקצ"ע שלא הזכירו הטוש"ע כלום מזה. ולפי מש"כ תוס' בע"ז [יג. בד"ה נועל] דהא דהקדש בזה"ל לאיבוד אויל, הוא משום קנסא שהקדיש על חנם, אולי הכא לא שייך קנסא, ודמי קצת למש"כ תוס' שם בהקדש דבכור דממילא הוי. ויל"ע]. וז"ל הר"ן לקמן [לה. בד"ה תפול], דאי לא דמי קונמות להקדש, הול"ל יולין הנאה לים המלח כדקתני בכל דוכתא, אלא משום דבקונמות יש בהן מעילה כהקדש, כיון דבהקדש עסיק תנא תפול הנאה להקדש. [ומשמעות דבריו לפו"ר, דאה"נ דיכול להוליך לים המלח, אלא דהתנא נקט תקנתא דתפול להקדש, משום דבהקדש קעסיק].

לג: רבא אמר וכו' וגבי מודר הנאה דיהיב ליה ע"מ שלא לפרוע.

כ' בשלמי נדרים, בס' יד שאול [סי' רכ"א] כ' שהקשה קושיא נפלאה לשיטת הרא"ש [פ' השולח סי' כ'] הובא בסמ"ע [סי' ס"ז ס"ק נ"ג] דהא דשביעית אינה משמטת אלא בסופה, לא אמרו אלא לענין שאם האם הלוח משלם מעצמו יכול לקבל ממנו, אבל אין ביד המלוה לתבוע חובו מהלוח כל שנה שביעית, ואין כותבין פרוזבול אלא עד סוף שנה ששית, עיי"ש, א"כ למה לא משני הש"ס דמתנא' דקתני ופורע את חובו מיירי דקאי

בשנה השביעית, דהמלוה אינו יכול לתבועו לדעת הרא"ש, וזה יהיה תירוץ יותר מרווח, דהא על שינויא דרבא קאמר הגמ' דמשו"ה לא קאמר רב הושעיא כרבא, גזרה שלא לפרוע משום לפרוע, וזה לא שייך גבי שמיטה, דהכל יודעין דשמיטה משמטת, וגם לפי הגירסא בכתובות דמשו"ה לא קאמר כרבא, נהי דהנאה לית ליה כיסופא מי לית ליה, בשמיטה דהתורה השמיטתו מאי כיסופא אית ליה. [א"ה, לכאוי' אחר שתיקן הלל פרוזבול הוי מילתא דלא שכיחא. ויל"ע].

ולפענ"ד הקושיא הזאת לא נפלאה היא וכו', לא מבעיא לפי הגירסא בכתובות וכו', בודאי גם בשנת השמיטה, נהי דאין המלוה יכול לנוגשו ולתבועו לשיטת הרא"ש, אבל על הלוח מצוה לפרוע חובו וכו', לכן בודאי אית ליה להלוח כיסופא מיניה בעת שפוגע את המלוה ועדיין לא פרע לו וכו', אלא אפי' לפי מה שתירצו כאן וכו' מטעם גזרה שלא לפרוע משום לפרוע, אין לומר כמש"כ הרב הנ"ל וכו', דעדיין איכא למיגזר גזירה חוב דהלואה אטו חוב דהקפת החנות דאינו משמט וכו', וגם פשט לשון המשנה ופורע את חובו סתמא קתני, ולא קתני ופורע את הלואתו וכו'. וביותר לפי מש"כ הרדב"ז, הו"ד בקרב"נ שם [אות א'], דבהלואה שלוח בשנה השביעית עצמה גם הרא"ש מודה דיכול המלוה לתבוע חובו עד יום האחרון של שביעית וכו', דפשיטא דשייך עדיין לגזור אם נתיר להמדיר לפרוע חוב המודר של קודם שנת השביעית, יפרע גם הלוחה שלוח בשנת השביעית ומהנה אותו.

לג: בשנכסי מדיר אסורין על בעל אבידה, דכי מהדר ליה מידעם דנפשיה קא מהדר ליה.

בשלמי נדרים הביא ל' הריטב"א [א"ה, בריטב"א לא מצאתיו, רק כע"ז בנימוק"י אפלוגתא דר"א ור"א] וז"ל, מידעם דנפשיה וכו', משלו הוא נהנה, ואי משום דטרח דאי במאי דאהדריה, לנפשיה עביד משום מצוה דליה, ושליחא ואגירא דרחמנא הוא, כאילו פרעו אחד מן השוק כדי שיחזיר ליה, שהוא מותר. וכ' ע"ז בשלמי נדרים, שמענו מדבריו ז"ל שיש כאן שני דברים, א', עצם האבידה שמישיב לו, ב', טרחת המחזיר להשיב לו האבידה ולאספה אל תוך ביתו, וע"ז אמר, על עצם השבת האבידה מידעם דנפשיה מיהדר ליה, ועל טרחתו של המחזיר, הוא שלוחא דרחמנא לעשות המצוה.

וז"ל הרשב"א, וכללא דהני מילי, המדיר את חבירו יכול לגרום לו הנאה, והוא שלא תבא ההנאה ממש מה לזה, והיינו פורע את חובו ושוקל את שקלו וכו', ואף מחזיר לו את אבידתו אע"פ שההנאה באה מזה לזה ממש, משום דלא חשבינן ליה כמתעסק בהנאתו של זה, אלא כמתעסק בדנפשיה ונמצא זה נהנה ממילא, ועוד, דלא חשבינן ליה כמוהנה, דכיון שיש מצוה בדבר, הרבה אנשים שיחזירו, ואם לא יחזיר זה יבא אחר ויחזיר וכו'.

עוד כ', דטעמא דכל הני דאמרין דבמקום מצוה שרי ושלם במקום מצוה אסור, דהא כולל מצוה ורשות הוא, ובכולל חיילא שבועה עליה, אלא טעמא דמילתא משום דמסתמא במקום מצוה דנפשיה לא אדריה, דאי לא, אע"ג דאיכא מצוה בחזרה מאי הוה, מ"מ המודר נהנה ואינו עוסק במצוה, ומפני מה הותר מי שנאסר במקום מצוה דאוסר, אלא לאו כדאמרן.

ומסיק הרשב"א, ומ"מ אפי' זקן ואינה לפי כבודו שיכול להתעלם, מותר הוא להחזיר, דאע"ג שפטרנו הכתוב אם לא רצה להחזיר, מ"מ אם מחל על כבודו והחזיר, מצוה קא עביד ונוטל עליה שכר. [א"ה, סתימת דבריו לכאוי' דלא כמש"כ הרא"ש בפ' אלו מציאות [סי' כ"א] וז"ל, ויראה לי כיון שפטרנו תורה את הזקן שאין לו לזלזל בכבודו, איסור הוא לגבי ידיה שמזלזל לכבוד תורה במקום שאין חייב וכו', והחכם שבא לעשות לפניו משורת הדין, יוותר ממנו ויעשה כמו שעשה ר' ישמעאל ב"ר יוסי, [כדאמרין התם [ל:]] שקנה המשאוי מבעליו בדמים כדי ליפטר מטעניה, מיהו באבידה לכאוי' לא משכח"ל כה"ג. ויל"ע], אבל אין לו רשות לזלזל בכבודו. עכ"ל. ומ"מ יל"ע להרא"ש בחכם שעבר והחזיר, אם עבר גם על נדרו, מלבד האיסור דכבוד תורה].

לג: אבל נכסי בעל אבידה אסורין על מחזיר, לא מהדר ליה, דקא מהני ליה פרוטה דרב יוסף.

עיינן בחת"ס שכ', דהיכא דידע בשעת מציאה שהיא של מודר הנאה ממנו, א"כ יחזיר האבידה ויתן פרוטה לעני, אמנם סתם השבת אבידה דקרא, במוצא אבידה במקום ישראל ואינו יודע למי היא וכתוב ואספתו אל תוך ביתך וגו', וכל משך אותו זמן הוא מטפל באבידה ופטור מפרוטה דרב יוסף, ושוב כשדורש אחיו אותו נודע לו שהוא אבידת המודר הנאה ממנו, אם אז יגמור מצותו וישיבהו לו לחצרו וקריפו כדניו, נמצא נהנה למפרע ממנו מפרוטה דרב יוסף וכו', לכן אמרין שלא יחזיר ולא יגמור מצותו, אלא יבא בעל האבידה ויוציאה בדיינים ממנו, אבל הוא לא יחזיר, וכיון שאינו גומר המצוה, גם תחילת ההשבה לא היה מצוה למפרע, כדמשמע בנימוק"י פ' אלו מציאות גבי כהן והיא בבית הקברות, עיי"ש, נמצא מה שהרויח פרוטה דרב יוסף, שלא כדין הרויח, וצער הוא לו ולא הנאה, שהפקיעו ממצות עני שלא כדין, ומשו"ה אמרו לא יחזיר לו אבידתו. יעו"ש.

לג: משום פרוטה דרב יוסף לא שכית.

ופי' הר"ן, לא שכית שיבא עני לישראל ממנו באותה שעה. וכ"כ הרא"ש. וז"ל הריטב"א, ולא חיישינן להנאה זו, דלאו משום הנאה זו הוא מחזיר, אלא לקיים מצותו, ואילו פרוטה דרב יוסף לא שכית, כלומר דהא לא מיפטר מפרוטה דעני אלא בעוד שמטפל בגוף האבידה וכו', ולא שכית דאתי עניא בההיא שעתא. ורש"י פי' דלא שכית כה"ג דלהוי שביק ולא יהיב פרוטה לעניא בשביל אותה מצוה. [ואין כוונתו כהר"ן והרא"ש, כמבואר בתו"ט דמייטי להו בתרי פירושי, אלא כוונתו דסתם אינשי לא מימנעי מליתן פרוטה לעני אפי' בשעה שעוסקין באבידה, אף דאינן חייבין]. וכ' הגריעב"ץ, נראה דלא ניח"ל לפרושי דלא שכית עני, כי לא יחדל אביון, ובגמ' דריש פ"ק דר"ה [ו]. ולענין בל תאחר, צדקה עובר עליה לאלתר, דהא קיימי עניים.

לג: בר"ן ד"ה ולענין הלכה. ומסתברא לי דבמלוה שיש עליה משכון נמי איבד מעותיו.

וז"ל הריטב"א, ומסתברא דאפי' בשקיבל מיד המלוה המשכון [כ] שפרע בעד הלוה, כיון שפרעו סתם, אינו חייב לו הלוה בכלום. וכן בפרע לאומן שכר הכלי וקיבל הכלי, אין בעל הכלי חייב לשלם לו כלום, ומקבל ממנו כליו בלא כלום. ועיי' בנימוק"י לעיל [לג]. בד"ה שוקל וכו' אלמא אברוחי ארי' שכ' בשמו וז"ל, טעמא דמילתא דכיון שלא נתן לו כלום, אלא שגרם לו להיות פטור משעבודו, ומעצמו עשאה, אין עליו חיוב של כלום וכו', ואינו דומה לאבידה שנוטלין עליה שכר, דהתם כבר יצאת האבדה חוץ מרשותו של זה והוא מחזירה לו, משא"כ בזו, דאפי' לפי מה דאמרין בע"ח קונה משכון, ברשותיה דלוה קאים, ודידיה חשיב כל היכא דאיתיה, אבל מחזיר אבדה דומה למבריא ארי שהיה כבר אוכל בהמת חברו, שהוא חייב לשלם לו שכרו.

לג: בר"ן ד"ה פרוטה דרב יוסף. ומיהו כיון דאפשר דאתי ומתהני מיניה, שומר שכר הוא וכו'.

הלח"מ [פ"ז מהל' נדרים ה"א] הקשה פסקי הרמב"ם אהדדי, דכאן פסק כמ"ד פרוטה דרב יוסף לא שכית, ובפ"ג מהל' גזילה [ה"י] פסק דשומר אבידה הוי שומר שכר. ותירץ, דפרוטה דהכא היינו בשעה שמוליך האבדה לביתו דאתי עני ולא יהיב ליה פרוטה כדפי' הרא"ש, ובאותה שעה פורתא לא שכית דאתי עניא, אבל כל זמן שהאבידה בביתו דהוי זמן רב, שכית דיבא עני כמה פעמים והוא נפטר מן הפרוטה, ולכן חשיב כש"ש. [וצ"ב, אמאי לא דיינינן הכא על כל משך הזמן שהאבידה בביתו ומתעסק בה. ואולי לענין איסור נדר, דיינינן על כל מעשה של התעסקות באבידה בפנ"ע אי חשיב שנהנה ממנה, ובכל מעשה לא שכית דיתרמי עני באותה שעה, אבל חיוב השמירה אחד הוא מתחלת הגבהתו ועד שישבנה לידי הבעלים, ודיינינן על כולו כאחד, ובזמן רב כזה שכית דיתרמי עני. ויל"ע]. וכ' הקרן אורה והשלמי נדרים, דלפי מש"כ הר"ן כאן לק"מ, וצ"ע שלא זכרו הלח"מ כלל.

וז"ל הריטב"א, יש שסבורים דכיון דאמרין בהדיא בשמעתין דפרוטה דרב יוסף לא שכית, א"כ שומרי אבידה שומרי חנם, ולא עבדינן ליה שומר שכר משום פרוטה דרב יוסף דלא שכית. ומסתברא דהא ליתא, דהכא דכו"ע שומר אבידה הוי ש"ש מדרב יוסף כיון דאפשר בשום צד דמתהני בשמירה זו ואע"ג דלא שכית, אבל הכא משום דאיכא מצות השבה, משו"ה אמרין דאי הוה שכית פרוטה דרב יוסף הוה פטרי ליה מהשבה, דנדרים חלין על

דבר מצוה, אבל השתא דפרוטה דרב יוסף לא שכית, משום מילתא דלא שכית ליכא למיפטריה מסתמא ממצוה דהשב תשיבם.

לג: בתוד"ה דמהני. וא"ת והא אברוחי ארי בעלמא הוא שמבריא מעליו העני, דאפי' גבי פורע חוב חשבינן ליה מבריא ארי וכו'.

כ' בהגהות בית מאיר, תירוצם דחוק. והנלע"ד דהיינו טעמא, דבשלמא היכי דהמדיר פורע חובו של מודר, המדיר בדנפשיה המותר לו בהנאה עוסק להבריא ארי דמודר, והמודר אינו נהנה אלא בהברחת ארי דלא חשיב הנאה, משא"כ כשנכסי בעל אבידה אסורים על המחזיר, נמצא המחזיר [נהנה] בהשבת אבידת המודר, וגוף האבידה אסורה לו בהנאה, ובאבידה זו הוא מפקיע מעליו פרוטה דרב יוסף, דהיינו כמי שלוקח מקל האסור לו בהנאה להבריא בו הארי, דודאי אסור.

לד: איכא דמתני לה בהאי לישנא וכו'.

הרא"ש [סי' ג'] הביא האי לישנא, ופסק דבכל גווני שרי להחזיר לו אבידתו. וכו' בקרב"ב [אות ו'] קשה, דהוה לדעת הר"ף דבכל מקום דפליגי תרי לישני פוסק כלישנא בתרא, אבל לדעת רבינו פרק בהמה המקשה [סי' ו' ז'] בשל תורה הלך אחר המחמיר, א"כ הו"ל למיפסק כלישנא קמא להחמיר שלא להחזיר כשנכסי בעל אבידה אסורין על המחזיר. ונ"ל דרבינו לשיטתו אזיל, דבפ' הכונס [סי' ד'] ובפ' כל הנשבעין [לכאן צ"ל פ' שבועת הדיינין סי' כ"ט] סובר כדעת התוס' דשומר אבידה שומר חנם הוי כרבה, דלא הוי ש"ש משום פרוטה דרב יוסף. ומכאן ראיא למש"כ הטור [סו"ס ע"ב] דרבינו פסק כרבה, ודלא כב"ש שם ובסי' רע"ז שכ' דרבינו בפסקים מסופק אי ש"ח הוי או ש"ש כרב יוסף, דא"כ היה לו להחמיר כאן לענין נדר מספיקא. [דאף דהוי ספק אסור במקום ודאי מצות השבה, שוא"ת עדיף].

לד: בר"ן ד"ה תנו. ולי נראה וכו', הכא נמי במקום שנותנין עליה שכר דהיינו בבטל מן הסלע, אע"ג דיהיב ליה וכו', שאותו שכר כבר היה מצוי בידו.

הקשה הרש"ש, הא שכר השבה לא מצי שקיל אלא כמו שהיה בטל מאותה מלאכה דעסיק בה, עיי' תוס' ב"מ [סח. בד"ה ונותן], ושכר כזה אינו מצוי, כי מי פתי יסור הנה לשכור אדם כזה שמתעסק במלאכה שמרויח בה הרבה לעסוק במלאכה ששכרה מעט.

לד: להורישה לבניו מעל לפי טובת הנאה שבה.

ופי' הר"ן דכיון דלא הגביהה אלא להורישה לבניו ולא שיקנו אותה עכשיו, לא נפקא לחולין, ומ"מ מעל לפי טובת הנאה, לפי שמעכשיו יחזיקו לו בניו טובה כיון שהוא מחזר להורישים. וז"ל התוס' רי"ד, אבל אם נטלה להורישה לבניו, הרי לא נהנה מכולה אלא מטובת הנאה שבה וכו', וכל זה כשלא נתנה עדיין לבנו, אבל ודאי אם נתנה לבנו, מעל לפי כולה, שאע"פ שלא נהנה ממנה, מעל בשינוי רשות שנתנה לבנו.

והרשב"א כ' וז"ל, לפי שלא יצאת לחולין ע"י הגבהתו, לפי שאינו מתכוין לקנותו אלא להקנותו לבניו, ואינהו לא קנו עד דמטא לידיהו וכו', אבל מ"מ לפי טובת הנאה שבו מעל, וכדאמרין נמי גבי קרדום בפ' השואל [צו:]. תוס'. ולי נראה דדוקא בשנתנה להם, הא לא נתנה לא מעל כלל, וכל שהוא אינו נוטלה למוכרה או לאוכלה אלא ליתנה לאחר, מועל בטובת הנאה קרי ליה, דאי לא נתנה לא מעל כלל. [יעו"ש ראייתו].

לד: בר"ן ד"ה בעא מיניה. והקשה רשב"ם ז"ל וכו' מתני' היא דתנן בפירקין וכו'.

והמאירי כ' וז"ל, וכן הדבר ידוע שאסור למדיר ליתנו למודר, וכדתנן היה מהלך בדרך ואין לו מה יאכל, נותן לאחר לשום מתנה, הא לדידיה לא, מ"מ שאלו בכאן, אם עבר המדיר ונתנו למודר וכן עבר המודר וקבלו, שנמצא עכשיו שהוא שלו אע"פ שבא לידו באיסור, אם מותר עכשיו לאוכלו אם לאו. או שמא אף לכתחילה הוא שואלה אם יכול ליתנה וכו' [וכפי' הר"ן].

לד: לא לאפוקי דאי אזמניה עליה.

ופירשו הריטב"א והנימוק"י, שחשש שלא יסרהב בו המודר דליזמניה עליה, ולפיכך קפץ ואסרה עליו. והמאירי כ', כלומר שהזמנינו בעה"ב לזה על אותו ככר, וכשבאו לסעוד אינו ערב לו, והוא שולח לקנות פת חשובה

מן הפלטר, והלה מסרב בכך דרך מוסר, ואף זה מדירו בכרו דרך כבוד כדי שיניחנו לקנות, ומתוך כך הוצרך לאסרו וכו', כך נראה לי בפירושו אע"פ שהם דברים מחודשים, ודין נדרי זירוזין אין כאן, שכל אחד בגמר דעת ולב שלם הוא נודר. והרא"ש בפירושו הביא בשם הר"ר יונה שפי', דלענין זה חל האיסור שאסור להזמינו עליו, שמיד כשהזמינו עליו הוא נהנה במה שהוא מכבדו ורוצה להאכילו אע"פ שעדיין לא אכל.

לד: בר"ן ד"ה אמר רבא. שהיתה עומדת תוך ד' אמותיו שקונות לו בכל מקום וכו' גלי אדעתיה דלהקדש ניחא ליה דליקני, לדידיה לא ניחא.

וכ' ע"ז הבית מאיר, מפי' הר"ן נשמע דין מחודש מה שלא נמצא לו זכר בכל הפוסקים, והוא דמי שבא לו מציאה תוך ד' אמות, כמו שקונים לו, כן מצי אמר שיקנה הד' אמות לחבירו שאינו עומד כלל תוך ד' אמות, כדן מגביה מציאה לחבירו. ובאמת אלו דין זה אינו מוכרח ע"י פירושו, מסברא היה נראה אחרי דכל עיקר קנין זה אינו אלא תקנת חכמים כי היכי דלא ליתי לאינצויי, אין לך בו אלא מה שאמרו חכמים, דוקא לדידיה הוא דתקיננו ולא לחבריה.

אמנם לענ"ד אין מוכרח כלל, וכדמשמע מסתימת ל' הרשב"א והרא"ש, אלא דבהפקר כיון דהד' אמות קונות לו ונמצא הכר קנוי לו, חל עליו ההקדש, ולא הוי כמקדיש דבר שאינו שלו וברשותו, שהרי ברשותו הוא ליקחנו, אבל מ"מ נהי דעבדו רבנן הד' אמות כחצירו לענין זה שיקנה לו, מ"מ אינם חצירו ממש דליהוי המציאה חשובה מונחת בחצירו ורשותו, אלא הוי כדבר שלו המונח בסימטא, וכן ההקדש כל היכא דאיתא בי גזא דרחמנא איתיה וחשיב כמונח ברשות הקדש, וכשמגביה כדי לאוכלו ולהביאו לרשותו, חשוב שפיר כמוציא מרשות הקדש לרשותו ומעל. [ומצינו כיו"ב בב"מ קיח. דלמה דס"ד דפליגי בהבטה בהפקר, אף למ"ד דקני היינו לדידיה ולא להקדש, עיי"ש בס' א"ז ותמצא הכי].

ובעיקר ד' הר"ן הקשה בשו"ת בית אפרים [יו"ד סי' ס"ו, והו"ד במהרצ"ח], היכי מקשה הש"ס בחולין [קלט]. מוקדשין היכי דמי, אי דחוי לקן ואקדשה, איש כי יקדיש את ביתו וכו', והרי משכח"ל בכה"ג שהיתה בד' אמות שלו וזכה בשביל הקדש. וכו' לתרץ, דכאן על כרחך דאמר שיהיה הקדש לכשאזכה בו, דמצד מגביה לחבירו לא מהני אם לא עשה מעשה הזכיה עיי"ש. והחת"ס הקשה ג"כ מסוגיא דחולין, וכ' דדברי הר"ן דוקא במקדיש לבדק הבית, אבל למזבח א"א להקדיש אם לא יהיה לו בעלים, והתם מיירי בקדשי מזבח כמש"כ תוס' שם [קלח: בד"ה יצא].

ועיין בתוס' רי"ד שכ' וז"ל, פירוש אע"ג שלא הגביהה חל עליו שם הקדש, דכיון דלא מיחסר אלא הגבהה בלחוד, לא יקרא מקדיש דבר שאינו שלו, דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, וכשאמר תהא הקדש כאילו הגביהה ונתנה לחבירו דמי, והלכך באמירה בלחוד בלי הגבהה קדשה. [ויל"ע אם יש ליישב סוגיא דחולין לדבריו כמו שתירצו לפי הר"ן].

לד: ברש"י ד"ה לא לאפוקי. כיון דאזמניה עליה, קנה חלקו כמה שהוא יכול לאכול הימנה וכו'.

כ' המאירי, ומתוכם אתה למד, שאם הזמין ראובן את שמעון לסעוד עמו, אינו יכול לאסור עליו עוד חלקו מאותה סעודה מפני שכבר זכה, והדברים מתמיהים. וכבר השיג ע"ז הרמב"ן בהלכותיו וז"ל, היכי דמי, אי דאמר לו קני מעכשיו ומשך, פשיטא, אפי' לא אמר ככרי אלא כל מאי דמצי למימר לימא, לא כל הימנו שיאסור ממון חבירו על בעליו, ואי דלא אמר לו קני ומשוך, אכתי ככרי הוא, ואי תימא כיון דאמר ככרי אין דעתו על מה שהזמין עליו, הא בכה"ג אמרינן בשלהי פרקין [מג:]: כל הנודר אין דעתו על מה שהפקיר, ואיפרכא לה הך סברא בגמ', כיון דנדר סתם, חאיל נדרא אכל מאי דאית ליה ולא אזלינן בכי הא מילתא בתר דעתו, וכ"ש הכא דמדקאמרינן דאי אזמניה עליה משמע דמוכחא מילתא מהאי ככרי קאמר כגו דפריש וליכא למימר אין דעתו על זה.